

Filantroop of beul

Leopold II en het koloniale geweld

Dr. Pierre-Luc Plasman

1. Inleiding

Eertijds geprezen als een visionair genie, wordt Leopold II vandaag verlaagd tot één van de grootste criminelen van de Geschiedenis zoals Hitler of Stalin. De Koning is van zijn sokkel getuimeld en bepaalde groepen, verenigingen of zelfs politici wensen vandaag niets liever dan alle sporen van de soeverein te wissen uit het publieke domein.

Omdat de Koning aangevallen wordt voor de gruwelijkheden in Kongo, is het opmerkelijk de snelle afkeer vast te stellen door een groot deel van de Belgische publieke opinie gedurende het laatste decennium. Deze eenvoudige vaststelling nodigt uit om twee elementen te bestuderen. Ten eerste dient de oorsprong van de polemiek betreffende het Leopoldaanse Kongo beschouwd te worden en de invloed ervan te vatten in een Belgisch kader. Vervolgens moeten de daden gekwalificeerd als Congolese gruwelijkheden en de standpunten van de Koning in deze context begrepen worden. Deze dubbele benadering laat tevens toe om de verschillende gemeenschappelijke vergissingen te benadrukken die zich verspreid hebben tot heden.

2. Een meer dan eeuwenlange polemiek.

A. Een Engelse jaloersheid?

De huidige verbittering betreffende de figuur van Leopold II kan begrepen worden door de intense anti-Congolese campagnes, hoofdzakelijk geleid door Engeland. Deze startte in 1895 en werden beëindigd een tijdje voor de Eerste Wereld Oorlog. Deze campagnes vonden hun oorsprong niet in een Engelse frustratie dat Kongo ontglipt was. Bewijs kan gevonden worden bij sir Alfred Jones, een machtig reder en voorzitter van de handelskamer van Liverpool. Als consul van de Congo-Vrijstaat (CV) en zakenpartner van de soeverein, heeft Jones niet gearzeld om met eigen fondsen een propaganda campagne te voeren tegen deze van de *Congo Reform Association* (CRA). Alvorens een geduchte tegenstander van Leopold II te worden heeft Edmund Morel, een bediende van Jones, in 1897 nog het OSK verdedigd. De motivatie van Morel zijn eerder humanitair en zeer sterk beïnvloed door de progressieve houding van de ontdekkingsreiziger Mary Kingsly richting Afrikanen. Op dezelfde wijze weerspiegelt het rapport van consul Casement de gevoeligheid en de verontwaardiging van de Ier weer, die ook terug te vinden zijn in zijn onderzoek in Putumayo in 1912 en nog meer bij zijn deelneming aan de *Easter Ring* van 1916 die hem geleid heeft tot het schavot. Zo kunnen de oprichting van de CRA in 1904 en haar snelle ontwikkeling in de Angelsaksische wereld voornamelijk begrepen

worden door het belang van de abolitionistische beweging en van de gegronde hoop op de beloftes van Leopold II, een kwart eeuw eerder.

B. De beschavingsopdracht als begin van het Leopoldaanse Congo.

Inderdaad wou de Europese kolonisatie van de XIX^{de} eeuw zich onderscheiden van deze van de XVI en van de XVII^{de} eeuw. De veroveraar werd vervangen door de ontdekkingsreiziger, de ingenieur, de dokter en de missionaris, zoals David Livingstone verschillende van deze kwaliteiten vereenzelvigde. Het begrip “*beschavingsopdracht*” krijgt vorm en wordt “*de last van de blanke man*” geëerd door Rudyard Kipling. Deze opdracht kan samengevat worden in de formule van de “3C”: civilisatie, christianisme en commerce. Anders gezegd, de Europese beschaving heeft als opdracht haar model te verspreiden in de mensheid. In 1876, wordt de Koning tegelijk heraut en held van deze opdracht door de oprichting van de internationale Afrikaanse Vereniging om het hart van het zwarte continent te openen voor de Europese introductie. Het is waar dat de beschavingsopdracht aan de Koning de mogelijkheid geboden heeft om op de Afrikaanse scene een rol te spelen, maar dat de terugwinning pragmatisch gebeurde. Er bestaan dus enkel ijle handelsbanden tussen het humanitaire concept en het koloniale denken van Leopold II. Het koninklijke doel was allereerst economisch om België te verrijken. De commerciële banden met de Congolese bevolkingsgroepen werden beschouwd als een partnerschap dat een win-winsituatie zou zijn voor beide partijen. De uitwisseling van Europese producten tegen lokale grondstoffen zoals ivoor zouden nieuwe behoeftes creëren bij de inboorlingen en de arbeidscapaciteit en de acculturatie zouden ontwikkelen. Het is in dit perspectief dat de leuze van de CV begrepen moet worden: “*Werk en vooruitgang*”.

Nochtans is het Leopoldaans betoog ruimer dan het internationale filantropische en abolitionistische levenswerk, dat van bij aanvang de Angelsaksische missiewereld genoeg deed. De Koning zal dus beoordeeld worden op de verwezenlijking of niet van zijn betoog, dat de erge terugslag verklaart door de ontdekking van de gruweligheden bij de rubberoogst. Ongetwijfeld was het massageweld tijdens de Leopoldaanse Congo geen bijzonder geval bij de kolonisatie van Afrika ten aanzien van ondermeer de uitroeiing van de Hereros en van de Namas in het Zuidwesten Duits Afrika of de praktijken toegepast door de rubberindustrie in Frans Congo, vergelijkbaar met deze in de CV. Om zijn uitbreidingsprojecten te doen slagen diende Leopold II echter de sympathie van de publiek opinie te winnen en heeft zo toevallig voortdurend de aandacht op het Congolese gebeuren gevestigd. In die zin hebben de Congolese en Franse regeringen respectievelijk een onderzoek bevolen in 1904-1905. Als het verslag van Janssen de overname van Congo door België naar voor schoof, stelde Brazza de Republiek voor. Het is dus niet verwonderlijk dat tot op heden enkel de Congo van Leopold II als schandvlek van de Europese kolonisatie wordt beschouwd, temeer daar Morel een onverbidde tegenstander was die de strijd tegen zijn zin staakte in 1913 toen Belgisch Congo door Engeland werd erkend. Gedurende 9 maanden heeft hij alle mogelijke propaganda middelen aangewend zoals pamfletten, vergaderingen of lobbying bij de politieke klasse. In dit kader gebruikt en misbruikt het CRA de foto's en de lichtbeelden van geamputeerde Congolezen, die het valse beeld versterken van de verminking als bestraffing van weerspannige personen tijdens het oogsten. Deze schrijvers – Arthur Conan Doyle en

Mark Twain – onderschreven eveneens deze feiten. Een monoloog van Twain, *The King Leopold's Soliloquy*, creëert het beeld van een misantropische hebzuchtige en wrede koning. Deze propaganda heeft een extreem negatief beeld geschapen rond de CV en de Angelsaksische landen blijvend gemerkt.

C. De ontwikkeling van de polemiek in de Belgische samenleving..

Het prestige van België na de Grote Oorlog deed de critieken zo goed als zwijgen, in die mate dat de campagne tegen de CV als een manoeuvre voorgesteld werd van Casement en Morel, voortaan als agenten beschouwd ten dienste van Duitsland. Leopold II wordt in België tot de rang van visionair genie verheven voor het expansionisme en voor zijn verdedigingspolitiek. Tevens worden de oude critieken op de Leopoldaanse politiek, aanhangers van het koloniale levenswerk zoals Emile Vandervelde. Nochtans blijft achterdocht in de Belgische kringen bestaan betreffende de werkelijke en veronderstelde zin van de grote mogelijkheden voor Congo. Na de Tweede Wereldoorlog wordt dit gevoel versterkt wanneer de UNO beslist om zich te buigen over het lot van de gekoloniseerde bevolkingen. België beschouwt deze UNO houding als een onaanvaardbare inmenging. Het land geraakt meer en meer diplomatiek geïsoleerd en wordt beschouwd als beschermheer van een voorbijgestreefd kolonialisme. Tegelijk herleeft de sterke kritiek op het Leopoldaanse Congo bij verschillende schrijvers en bij niet de minste zoals de filosofe Hannah Arendt. Indien een overhaaste onafhankelijkheid van Congo de aanklacht tegen het Leopoldaans regime niet heeft versterkt, veroorzaakt de liefde-haat verhouding tussen de oude kolonie en haar moederland een ongeïnteresseerde houding voor de Afrikaanse geschiedenis in de Belgische universiteiten. Het thema wordt door anderen aangesneden, om te beginnen in 1970 door Hugo Claus die een burleske *Het leven en het werken van Leopold II*. Bovendien versnipperd de regionalisatie van het land, het nationale verhaal. Een Nederlandstalige kritiek wordt geboren en wint aan belang in de jaren 1980 met publicaties van A.M. Delathuy (i.e. Jules Marchal) en van de antropoloog Daniel Vangroenweghe *Leopold II & Kongo: het evenaarsdistrict en het kroondomein, 1885-1908*. Deze twee auteurs zijn verre van onschadelijk omdat zij de belangrijkste bron zijn voor het werk van de Amerikaanse journalist Adam Hochschild in 1998, *King Leopold's ghost: a story of greed, terror, and heroism in Colonial Africa*. Hoewel het boek ongemerkt blijft in België, wordt een bibliografische referentie in de Angelsaksische wereld. Daarentegen veroorzaakt een gelijktijdige uitzending op RTBF en op VRT, een elektroshock in 2004 door een documentaire fictie van Peter Bate *Congo: White King, Red Rubber, Black Death*. Het debat is dermate heftig dat het koninklijk Museum voor Centraal Afrika een grondige verandering aanvat die zal beëindigd worden in december 2018. Ondertussen komt de polemiek over de moord op Patrice Lumumba opnieuw aan de oppervlakte door de publicatie van het boek *De moord van Lumumba* van de socioloog Ludo De Witte in 1999. Hij roept op tot de inplaatsstelling van een parlementaire commissie en tot de erkenning van een "morele verantwoordelijkheid" van België door de regering Verhofstadt.

Sedertdien, de beweging is gegroeid en versnelt. Sedert 2008 hebben willekeurige als burgerlijk gekwalificeerde acties plaats in de publieke ruimte zoals vandalisme van standbeelden van Leopold II. Zeer snel sluiten verenigingen zich aan, waarvan de meeste leden uit de Congolese en Afrikaanse diaspora. In dit verband kan het Collectief koloniaal geheugen en strijd tegen de discriminaties vermeld worden voor

zijn koortsige activiteit waarmee getracht wordt om de Belgische samenleving te “dekoloniseren”. Alomtegenwoordig in de media werkt deze groepering samen met andere structuren zoals de ONG “CEC”, initiatiefnemer van de tentoonstelling “*Notre Congo Onze Jullie Congo*” en die tracht de a priori’s over de koloniale propaganda te ontkrachten. Tegelijk dragen verscheidene culturele vectoren – in België en in het buitenland- bij tot het voeden van de aanklacht golf. Ter illustratie kunnen we citeren: *El sueño del celta* van de Nobelprijswinnaar literatuur Mario Vargas Llosa, de cyclus *Africa Dreams* van Jean-françois en Maryse Charles voor de spotprent of nog het theaterstuk *Colonialoscopie* van de compagnie Ah mon amour! Tenslotte dient de inzet onderlijnd te worden van een politieke partij op verschillende machtsniveau ‘s, zoals de verschillende voorstellen van Ecolo-mandatarissen die tot doel hebben om de koloniale misdrijven te doen erkennen.

3. De houdingen en acties van Leopold II.

A. Van een economisch project tot de oprichting van een Staat (1860-1884)

Indien de beschavingsopdracht zeker één van de bijzonderste beginselen is van de CV, is het eveneens ontegensprekelijk dat het koloniaal programma van Leopold II niet dat van een filantroop is. Daarentegen is het expansionisme een overtuiging van de Koning dat hij geuit heeft sinds zijn jeugd. Hij heeft trouwens niet gearzeld om de Senaat erover toe te spreken in 1860. De motivatie van de toekomstige koning is bovenal economisch en nationaal: het zoeken naar een koloniaal domein moet de economie en de Belgische industrie helpen ontwikkelen. Als zodanig is Leopold II in het bijzonder in de ban van de rentabiliteit van het exploitatiemodel van Nederlands Indië. Het betreft het *cultuurstelsel*, is een belastingsysteem van verplichte culturen opgelegd door Europa aan de autochtonen door dwangarbeid. In het algemeen is de Koning gefascineerd door de enorme verwezenlijkingen zoals het Suez kanaal dat gerealiseerd kan worden door de mobilisatie van een groot aantal werkers.

Hoewel niet gevolgd in België, blijft Leopold II niet weerloos en denkt aan de oprichting van commerciële ondernemingen volgens het model van gecharterde bedrijven. Tegelijk zoekt hij toenadering tot geografische vennootschappen die afdrukken zijn van de grote wetenschappelijke en humanitaire idealen. Het is dus op deze wijze dat Leopold II zich in Afrika engageert zonder evenwel te verzaken aan zijn economisch objectief. Er was dus geen sprake van de oprichting van een kolonie of het stichten van een staat. Deze politieke keuze is in werkelijkheid aan de Koning opgelegd in 1882 toen Frankrijk het Makoko verdrag bekrachtigt dat haar soevereiniteit bevestigt aan de beide oevers van de Congo. Een koers voor de erkenning ontstaat tot 1884, waarvoor Leopold II humanitaire en liberale formules zal gebruiken en misbruiken zodanig dat de Conferentie van Berlijn de totstandkoming erkent van een nieuwe Macht in Afrika. Alles moet evenwel nog gedaan worden omdat de initiatieven van Leopold II in Congo zich beperken tot een expeditie van een honderdtal mensen onder de leiding van Stanley verspreid in kleine stations langs de rivier.

B. Het respect voor de internationale engagementen (1884-1891)

In de jaren 1880 is de Koning bijgevolg een kleine speler in Afrika. De Afro-Arabische zwendelaars waaronder de beroemde Tippto-Tip, controleren een derde van het grondgebied en door het gevecht in 1886 werden zelfs koninklijke projecten in de Atlantische Oceaan verworpen. Vandaag bestaat er dus een eerste algemene vergissing te geloven dat het Leopoldaanse Congo voortdurend verwoest werd door vuur en bloed. Inderdaad, de beste waarborg voor de Koning is de uitvoering van de internationale verdragen. Het respect voor het recht laat toe om zijn soevereiniteit te stellen en om de publieke orde op te leggen aan de vele buitenlandse handelaars in de Beneden-Congo. Bovendien noodzaakt het gigantische territorium de ontwikkeling van privé kapitaal, zelfs indien de soeverein het zeer snel als een deel van België wil maken door de onderneming van ondermeer Albert Thys. Daarenboven neemt de Koning het budget van de jonge Staat gedurende eerste jaren ten laste, vooral omdat het project van een premielening voor de zelffinanciering van de CV niet leidt tot de verwachte resultaten. Het betreft dus een tweede algemene vergissing om een directe en brutale uitbuiting van de Congolese bevolkingen door Leopold II te bevestigen. De CV wil niet direct profiteren van de natuurlijke hulpbronnen en zeker niet van rubber dat nog niet gevraagd wordt op de Europese markten. De enige direct rendabele grondstof is fossiel ivoor dat men probeert te bekomen van de inboorlingen in ruil voor tin of kledingstof. In deze context moet men dus de roman van Joseph Conrad herlezen, *Heart of Darkness*.

Het betekent niet dat er geen gewelddadigheden bestaan. De agenten aarzelen niet om dorpen in brand te steken en om de inwoners ervan aan vast te ketenen. De zwarte bedienden en Afrikaanse soldaten worden buiten proportie vaak onderworpen aan een straf door zweepslagen (*la chicotte*). De regeringsdiensten sloten niet noodzakelijk de ogen voor deze praktijk. Wanneer een commandant van de Publieke Rechtshandhaving beschuldigd wordt van ernstige feiten in 1889, verkiest de gouverneur te Boma niet te vervolgen maar Brussel beveelt de aanklacht.

De Commandant wordt veroordeeld tot een lichte straf maar de medewerkers van de Koning zoeken een mogelijkheid om het geweld te regelen door het rechterlijk apparaat in plaats gesteld in Congo. In elk geval, Brussel blijft geconfronteerd met de realiteit op het terrein: de Congolese soevereiniteit kan niet verwezenlijkt worden zonder overwinning en zonder overheersing. De Belgische officieren ter plaatse hebben het goed begrepen en hebben voor eigen rekening de methodes van de Afro-Arabische zwendelaars overgenomen. Zij worden de politieke en economische rivalen die niet meer gevreesd worden door de Belgen. Vanaf nu wordt het smeulend conflict in 1892 een open oorlog – “de Arabische veldslag”- door Brussel niet beslist.

C. Leopold II en het red rubber (1892-1902)

1892 is een radicaal kantelmoment. De zelffinancieringsprojecten van de CV lukken niet, de koninklijke financiën verstikken. Door de militaire campagne groeit het Staatsbudget zeer sterk. Vanaf oktober 1892 beveelt de Koning zeer grote ivoor en rubber oogsten. De praktische middelen om de doelstellingen te halen worden echter aan de waardering van de territoriale administratie overgelaten, hoewel een systeem van premies wordt ingevoerd om de productiviteit op te drijven.

De deur voor misbruik staat open, maar het aantal geweldplegingen wordt verklaard door ander factoren verbonden aan de persoonlijkheid van de actoren. Meerdere en niet in het minst hoge territoriale functionarissen verlossen zich van de afspraken van de gegoede burgerij en bepalen in eigen naam het goede en het kwade. Victor Fiévez en Hubert Lothaire zijn de geknipte voorbeelden. Hun activiteiten zullen de toorn van de CV uitlokken. Hun principes om te handelen – zoals het afhakken van handen in het Evenaarsdistrict geleid door Fiévez – plaatsen hun Afrikaans en Europese ondergeschikten in het gewelddadig klimaat dat hun normaal dagelijks werkomgeving wordt. Deze verruwing van het gedrag is gelijkaardig met deze van de Amerikaans soldaten tijdens de Vietnam oorlog.

Het schandaal barst de eerste maal los in 1895 wanneer de Duitse en Engelse pers de executie van een Ierse handelaar door Lothaire aanklaagt. Zeer snel glijdt de pers campagne in Engeland naar de afpersingen tijdens de rubberoogst in de Evenaar. Het betreft geen twee of drie artikels maar wel een campagne dat zijn gevolgen heeft in het Engelse Parlement in 1897. Een tijdje voordien reageert Leopold II zeer scherp. Hij schrijft vervolgens: *“wij kunnen onze armen niet kruisen, wij worden uit de beschaving verbannen”*. De gouverneur generaal Wahis wordt onmiddellijk voor een inspectie opdracht ter plaatse gestuurd, die vervolgd wordt door de voorzitter van het Hof van Beroep. Kolonel Wahis beschrijft Maniema als land van verschrikking. In Brussel wordt besloten dat Fiévez geen verantwoordelijke meer kan zijn van een territoriale administratie. Bij de opvolger van Fiévez lijkt de situatie in de Evenaar te normaliseren, zoals blijkt door de weinige vervolgingen en het afhakken van handen wordt een zeldzaamheid bij de eeuwwisseling. De Koning richt eveneens een Commissie van zes leden, allen missionarissen, op om de inboorlingen te beschermen. Deze beslissing is meer esthetisch dan doeltreffend omdat Leopold II deze tot een raadgevende rol beperkt. Daarentegen beslist de soeverein om persoonlijke afgezanten te sturen. Zes “Congolesse” hogere officieren en buitenlanders zullen de post van hoog-commissaris van de Koning bekleden. In bijzonder moet de opdracht van vicegouverneur Justin Malfeyt in 1903 vermeld worden, die zoals de Koning beschrijft *“speciaal belast werd om te waken over de strikte naleving van de verschillende door ons uitgevaardigde maatregelen ten voordele van de inboorlingen”*.

Tenslotte interpelleert onmiddellijk Leopold II zijn agenten ter plaatse persoonlijk middels een koninklijke brief in 1897. Deze brief is in meer dan één opzicht uitzonderlijk. Eerst en vooral behoort deze wijze van invloed tot een Belgisch kader. Tot de Tweede Wereldoorlog liet de koning zijn meningsverschil met een minister of met de regering blijken door de publicatie van een brief. Als constitutioneel monarch gebruikte Leopold II zeer zelden deze handelswijze. Dit schrijven krijgt navolging door de unieke tussenkomen van koningin Marie-Henriette in de geschiedenis van de CV, waarbij ze haar echtgenoot het beheer van Congo verwijt. Daarbij betreft het geen gepubliceerde brief maar wel in 600 exemplaren gekopieerd. Deze lange brief is gedrukt op papier met het monogram van de Koning, die uitzonderlijk zijn niet te ontcijferen handschrift verzorgd heeft. Tenslotte heeft Leopold II onmiddellijk de achternaam van elke bestemming toegevoegd. Dergelijke plechtigheid is overeenstemming met de Koning: *“De opdracht die agenten van de Staat horen te vervullen in Congo is edel en toegewijd. Het komt hen toe om het werk van de beschaving verder te ontwikkelen in Equatoriaal Afrika (...) Zoals ik weet, is een sterke autoriteit vereist in de barbaarse landen om de inboorlingen de praktijken van*

beschavingen bij te brengen, waartoe ze nooit geleid werden: daarom behoort het om tegelijk streng en broederlijk te zijn. (...) Met rede hecht onze bewaakte samenleving aan het menselijk leven een ongekende prijs van de barbaarse samenleving. Wanneer onze leidende wil opgelegd wordt aan deze laatste, dan heeft ze als functie om al de hindernissen te overwinnen. Het resultaat kan niet worden behaald door enkele toespraken, wat ook de filantropische adem moge zijn. Maar indien gebeurlijk de straf het recht overheerst volgens de actiemiddelen hen door de macht toegekend met het oog op de noodzakelijke overheersing van de beschaving, neemt echter niet weg dat het einde een vredeswerk is.

Als de controle op het bestuur van de Staat, de plundering van de gebieden beetje bij beetje lijkt te verminderen, neemt het massaal geweld toe in de concessievennootschappen opgericht door het Antwerps zakenmilieu. Er bestaat vandaag dus een derde algemene vergissing door te geloven dat de wreedheden enkel het prerogatief zijn van de Leopoldaanse staat. Het is zo dat de verwarring gemakkelijk is tussen de CV en de twee belangrijkste concessievennootschappen (l'Anversoise en het ABIR). Inderdaad de Staat is een belangrijke aandeelhouder en haalt er grote financiële voordelen uit. Bovendien Charles Liebrechts, de Binnenlandse secretaris generaal van de CV is familiaal verbonden aan de aandeelhouders oprichters. Dit detail is het niet als men weet dat Liebrechts de hoeksteen wordt van de Congolese administratie bij het begin van de twintigste eeuw. Tenslotte, Hubert Lothaire en Victor Fiévez liggen ten grondslag van de "affaire Mongala". Verwikkeld in een ongebreidelde koers om productiviteit door de Anversoise voorzitter, heeft Lothaire exploitatie directeur in samenwerking met Fiévez toen militaire commandant van de Oubangui-Uélé de hel in de concessie doen losbarsten. Gruwelijke feiten ter kennis gebracht van de Antwerpse pers door bedienden, hebben de woede van Leopold II aangewakkerd. De Koning schrijft: "er moeten voorbeelden worden gesteld. Deze gruweldaden moeten ophouden of ik trek me terug uit Congo. Ik laat me niet bevuild door bloed of modder en die schandelikheden moet stoppen." Fiévez wordt beschuldigd en Lothaire heeft België hals over kop vervoegd langs Angola. Daarnaast worden de illegale actiemiddelen van de vennootschappen – gebruik van gewapend geweld en uniformen van de publieke rechtshandhaving- ontnomen tezamen met zekere privileges zoals het politiebevoegdheden. De gevolgen laten niet op zich wachten: de productie daalt dramatisch. De houding van de Koning is geen oppervlakkige reactie zodat de departement hoofden te Brussel zich de vraag stellen in 1900, welke stappen ondernomen moeten worden om het standpunt van het Staatshoofd te doen wijzigen. Ontegensprekelijk, Leopold II wenst een "Modelstaat" op te richten. In 1902 waarschuwt de Koning opnieuw de vennootschap voor de houding van haar werknemers tegen de inboorlingen. Deze stellige wil van de vorst doet zich gevoelen bij het geheel van de commerciële ondernemingen en laat de regering in Boma tevens toe om de gerechtelijke controle op de agenten van de Staat te versterken.

D. De verblinding van Leopold II (903-1908)

Hoe kan dan de anti Congolese campagne verstaan worden in 1903? De chronologie en het begrijpen van de mentaliteit van Leopold II zijn in dit kader van essentieel belang. In het begin van de XX ste eeuw, behoort de Koning tot het kleine deel van de Belgische bevolking die ouder is dan 60 jaar. Hij heeft zijn enigste zoon zijn favoriete

neef verloren. Het land wordt aldus zijn enigste erfgenaam. Deze gedachte is in overeenstemming met het begrip dat Leopold II heeft van de koninklijke magistratuur: het aanzien van de Kroon is onlosmakelijk verbonden aan het Vaderland en omgekeerd. De Koning heeft dus tijdens zijn hele bewind getracht om België "groter" zodat het "sterk", "voorspoedig", "mooi" en "kalm" wordt. Reden waarom Leopold II zich inzet voor een groot stedenbouwkundig programma in het begin van de eeuw, opgevat als een patriottistisch werk. " *Het is* " schrijft hij " *om me te helpen een laatste dienst te bewijzen, een postume dienst aan België dat aan belang zal winnen en zodoende haar veiligheid wanneer ik opgesloten in het graf, niet meer zal kunnen werken voor Haar.* "

Hier nogmaals moeten we ons behoeden voor een vierde algemene actuele vergissing die bovendien tweeledig is. Ten eerste is de financiering van de meeste werven gerealiseerd door leningen gecontracteerd door de CV, vervolgens terugbetaald door Belgisch Congo. De Halfeeuwfeest triomfboog heeft geen verband met de afgehakte handen van Emile Vandervelde. Vervolgens heeft Leopold II niet getracht om zich persoonlijk te verrijken met het risico dat zijn persoonlijk fortuin in beslag genomen zal worden door vreemde prinsen bij het huwelijk van zijn dochters. Het is waar dat de Koning een weelderig leven had maar deze bewering is waar voor de laatste jaren van zijn leven. En dus mag men de werkelijke oorsprong van het Domein van de Kroon niet misverstaan, dat werkelijk opgericht werd in 1901 en niet in 1896 zoals zo vaak beschreven. Het betreft effectief een koninklijke eigendom, die als roeping heeft een " *speciale kas voor publieke werken* " te zijn en om de rentes te financieren aan bepaalde leden van de koninklijke familie, in bijzonder de vermoedelijke troonopvolger.

De uitvoering van dit programma heeft niet alleen weliswaar hoge financiële middelen nodig maar vooral een solide reputatie betreft de rijkdom van Congo. De vleugels van de Anversoise werden afgesneden en bijgevolg zijn haar voorrechten overgedragen naar het ABIR dat de naburige concessie beheert. Toch zal deze zeer snel vervallen in dezelfde fouten van de Anversoise en dit behelst het meest vernietigende deel van het verslag van consul Casement. Basis van de CRA campagne, wordt het rapport ervaren als een pamflet van de Koning, hoewel hij in de persoon van Morel een vrijbouter ziet die een campagne voert door hebzucht. Niets is minder waar en het verslag van de Onderzoekscommissie opgestuurd door Leopold II bevestigt het Engels rapport.

In elk geval aanvaardt de vorst de realiteit van de feiten niet en hij sluit zich op in zijn valse voorstellingen. De schuldigen zijn de commerciële vennootschappen, de Afrikaanse soldaten en niet het exploitatie systeem, dat hijzelf heeft aangemoedigd. Bekwaam om de Staat te hervormen tot aan de vooravond van de XX ste eeuw, kan de Koning de vierkantwortel van de cirkel die hijzelf gecreëerd heeft, niet oplossen. Met de wil om een menselijke politiek, wil hij tegelijk een verhoging van de inkomsten. Leopold II leidt ondertussen het spel niet meer. Het Parlement gebruikt de prerogatieven door de Koning toegekend om in 1906 de aanhechting van Congo aan te vatten.

Besluit

Het Leopoldaans levenswerk in Congo lijkt niet op een honingzoet plaatje, maar het is ook niet de exploitatie van een volk zoals het vandaag wordt voorgesteld. Dit misprijzen van de activiteiten en van de persoon van de Koning dateert niet van gisteren zoals Pierre Orts uitlegt, tijdens zijn jeugd één van de grote Belgische diplomaten ten dienste van de CV. De Belgische publieke opinie zou zich dus vergissen sedert meer dan een eeuw, in het bijzonder vandaag wanneer de aanklacht tegen de kolonisatie zonder voorbehoud vervalt in simplistische slogans. Deze leiden daarenboven tot de beschuldiging van racisme of negationisme en van de formulering van slachtoffer aanspraken. Deze evolutie leidt naar een confrontatie van herinneringen en niet naar een rustig debat. Bijgevolg behoort het om in alle eenvoud de koninklijke activiteiten van een bijna halve eeuw te vatten.

In zijn memoires, schetst Pierre Orts reeds de grote lijnen:

“Als Koning der Belgen, was Leopold II ontegensprekelijk een groot vorst. Hij had een hoog begrip van de opdrachten die de uitoefening van de koninklijke functie inhoudt, de zin voor grootsheid, een zeer verzekerd zicht op de superieure belangen van het Land. (...) In de Vorst van Congo waren twee mannen zeer verschillend volgens de tijdperken: de stichter van de Staat en later de uitbouter – voor discussie vatbaar – van de verkregen kracht. (...) Vanuit de nobele ambities in het begin is bij hem de bezorgdheid gegroeid om al het geld uit Congo te halen dat hij kon geven. Niet voor eigen gebruik want Leopold II was kwistig en zonder grote persoonlijke noden, maar om aan de smaak voor weelderige werken te kunnen voldoen, die later beslist werden en om de juridische personen te vergoeden waarvan de inkomsten de middelen om te beïnvloeden zouden verzekeren voor zijn Troonopvolgers en de mogelijkheden voor verwezenlijkingen dat het geld toelaat en dat hem zo lang ontbrak.”